

ДЕФІНІЦІЯ КАТЕГОРІЇ "СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА"

У статті здійснено огляд та аналіз наукової літератури з питань розвитку підприємства. Проаналізовано поняття "розвитку", "економічного розвитку", "соціального розвитку" та "соціально-економічного розвитку". Сформульовано визначення терміну "соціально-економічний розвиток підприємства".

Ключові слова: *розвиток, економічний розвиток, соціальний розвиток, соціально-економічний розвиток підприємства.*

Постановка проблеми. Життя людини знаходиться в залежності від задоволення її постійно зростаючих потреб. У зв'язку з цим вся історія розвитку цивілізації є постійною діяльністю людини, орієнтованою на досягнення духовних і матеріальних благ. Задоволення потреб людини залежить від розвитку не лише матеріального виробництва, але й передбачає виробництво нематеріальних благ і послуг, духовних цінностей (охорона здоров'я, освіта, культура, мистецтво). Сьогодні успіх фірми значною мірою залежить від інтелектуальних можливостей працівників, їх задоволеності умовами праці, рівня соціальних гарантій та загалом відповідального відношення до працівників з боку підприємства та держави. На мікрорівні умови функціонування сучасних економічних процесів такі, що підприємство вже не може забезпечувати істотні конкурентні переваги на ринку лише за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів. Це актуалізує питання розгляду сутності та змісту категорії "соціально-економічний розвиток підприємства", що сприяє подальшому визначенню основних напрямів розвитку конкурентоспроможності національних виробників.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати різноманітні підходи до визначання категорій "розвиток", "економічний розвиток" та "соціальний розвиток". Виявити найточніші з них і сформулювати власне розуміння поняття "соціально-економічний розвиток підприємства".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження окремих складових соціально-економічного розвитку підприємства зробили такі науковці, як: Р. Акофф [1], В. Балан, А. Воронкова, В. Ге-

ець [17], О. Грішнова [4], В. Гриньова, П. Драkker, Т. Клебанова, Е. Короткова, О. Кузьмін, Л. Мельник, Г. Мінцберг, В. Пастухова, В. Пономаренко, М. Портер, В. Приймак, О. Раєвнева, А. Томпсон, О. Тридід, Н. Ушенко [18], Г. Савіна [14], А. Дж. Стрікленд, С. Єрохів [9], Р. Фатхутдинов [19], О. Чупир [22], А. Шегда, Й. Шумпетер [24], та інші. Їх розробки відрізняються спектром дослідження проблем та авторськими підходами до розуміння окремих аспектів соціально-економічного розвитку підприємства.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості публікацій за цією тематикою, все ще залишається багато невисвітлених питань, які стосуються формування та розуміння категорії "соціально-економічний розвиток підприємств".

Викладення основного матеріалу. Розкриття сутності дефініції категорії "соціально-економічний розвиток підприємства" варто здійснювати поетапно.

Розглянемо розуміння категорії "розвиток" як базису початкового поняття. Змістовний внесок у ідею розвитку зробили представники німецької класичної школи філософії [19, С.561], зокрема Еммануїл Кант. Він застосовував дану категорію вперше для пояснення Сонячної системи та інших зоряних світів. Об'єднавши розроблені раніше концепції розвитку, Г. Гегель застосував їх для пояснення історичного розвитку людства загалом. У економічну науку категорію розвитку ввели К. Маркс і Ф.Енгельс, спираючись на ідеї Г. Гегеля, що було необхідною передумовою для подальших розробок матеріалістичного вчення – матеріалістичної діалектики. Деякі риси діалектики, як змістовного вчення про розвиток, характеризують суть філософського – базового тлумачення категорії. Серед них: розвиток ніби повторює пройдені вже ступені, але робить це іншим чином, на вищій базі ("заперечення заперечення"), рух, так би мовити, по спіралі, а не по прямій лінії; розвиток стрибкоподібний, катастрофічний, революційний; перетворення кількості в якість; взаємозалежність і найтісніший, нерозривний зв'язок всіх сторін кожного явища, зв'язок, що дає єдиний, закономірний світовий процес руху тощо.

В науковій літературі існує багато трактувань категорії "розвиток". Найбільш актуальні з них представлені у табл. 1.

Ми вважаємо, що усі наведені вище визначення однозначно відмежують розвиток від регресу, що є необхідною умовою при розумінні сутності категорії. Деякі науковці відзначають, що розвиток може бути як позитивний (ріст), так і негативний (регрес). Проте, з точки зору філософії,

як базового погляду при становленні економічних категорій, даний підхід не є правильним. Тому надалі під "розвитком" будемо розуміти лише удосконалення, покращення певного елемента, системи, підприємства.

Таблиця 1

Визначення терміну "розвиток"

Автор (джерело)	Визначення терміну
Фатхутдинов Р.А.	Розвиток – процес удосконалення системи [19, С.33].
Акофф Р.	Розвиток – придбання потенціалу для поліпшення [1, С.64].
Новий тлумачний словник української мови в 4-х томах/ (ред. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко.)	Розвиток – процес росту, розвій, розмах, розквіт, процвітаня; рух, хід, поступ. [14, с.20].
Большой экономический словарь (ред. А.Н.Азрин)	Розвиток – процес закономірних змін, перехід з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого. [3, с.962].
Єрохін С.А.	Розвиток - це особливий тип руху, що характеризує прогресивний характер взаємодії речей. [19, С.33].

Джерело: складено автором.

Для того, щоб поступово наростити розуміння категорії "соціально-економічний розвиток", проаналізуємо тлумачення науковцями значення "економічного розвитку". Різноманітність точок зору та підходів до трактування сутності економічного розвитку робить неможливим затвердження єдиного визначення цього терміну.

Вперше про економічне зростання та "економічний розвиток" систем заговорили меркантилісти, а відносно предметно цю проблему поставив фізіократ Ф. Кене.

Давід Рікардо розробив теорію економічного розвитку, надавши їй динамічного характеру і зробивши акцент на ролі розподілення доходів від факторів виробництва [32]. Визначальним елементом даної теорії є накопичення капіталу, яке здійснюється за рахунок чистого доходу (надлишку надвартості товарів, необхідних для підтримки життєздатності робочої сили). Одним із суттєвих доробків Д. Рікардо стало доповнення концепції порівняльних переваг А. Смітта.

Праця Карла Маркса "Капітал" стала однією із значних спроб дослідити суть економічного розвитку. Автор не тлумачить "економічний

розвиток" безпосередньо, проте відкриває економічний закон руху суспільства. Однак, мета написання даної роботи не була досягнута: більшість досліджень, які створювали теорію розвитку, набували лінійного характеру, тобто ґрунтувалися на уявленні про односпрямованість і зумовленість історії.

Вагомий внесок у становлення теорії економічного розвитку здійснив Й. Шумпетер [24]. Його концепція включає п'ять різних підходів до розуміння поняття: (1) Створення нового товару, з яким споживачі ще не знайомі, або надання нової якісної характеристики. (2) Створення нового методу виробництва, який ще не випробовувався в даній сфері виробництва, який не обов'язково ґрунтується на новому науковому відкритті і може бути представлений новою формою товару. (3) Відкриття нового ринку, але такого, на якому дана промисловість ще не функціонувала. (4) Знаходження нового джерела факторів виробництва, незалежно від його буття раніше або створення заново. (5) Створення нової організації галузі, наприклад, досягнення монополії або ліквідація монопольної позиції.

Історія становлення "економічного розвитку" є надзвичайно складним процесом. Відомий американський історик економічної думки Б. Селігмен [25] відмічав, що теорія економічного зростання повинна враховувати природні ресурси, політичні інститути, законодавство, а також багато психологічних і соціальних факторів, а розвиток є безпосереднім відображенням зростання.

С. Мочерний визначає економічний розвиток як незворотні, закономірні зміни технологічного способу виробництва (спосіб виробництва, що базується на техніко-економічному поєднанні речових і особистісних факторів виробництва, комплексі техніко-технологічних відносин між речовими елементами продуктивних сил у системі техніко-економічних відносин) [6, с. 623]. Автор трактує економічний аспект категорії доволі чітко, при цьому деталізує, які саме зміни у технологічному способі виробництва впливатимуть на кінцевий результат.

М. Шніцер, зазначає, що "Термін економічне зростання означає здатність країни розширювати свої можливості щодо виробництва потрібних людям товарів і послуг. А економічний розвиток - це не тільки збільшення реального обсягу виробництва, а й урізноманітнення різновидів продукції, порівняно з тими, що випускалися раніше" [23, с.322]. Таким чином, автор розмежовує "економічне зростання" та "економічний розвиток", характеризує останній не тільки кількісними, а й якісними змінами.

В. Д. Базилевич визначає довгострокове економічне зростання однією з цілей макроекономічної політики держави [7, с.465]. При цьому розглядає його з двох позицій:

1) як поступальний приріст реального обсягу ВВП, ВНП або національного доходу (НД) за рахунок збільшення обсягів використовуваних ресурсів і (або) кращого їх використання без порушення рівноваги у короткострокових періодах;

2) як реальний приріст ВВП (ВНП чи НД) на одну особу..

В.Геєць з огляду на те, що зростання є показником розвитку економіки, однією з найважливіших її характеристик, стверджує, що "... у сучасній економічній теорії під економічним зростанням розуміють не короткочасні злети і падіння реального обсягу виробництва щодо природного значення, а довгострокові зміни природного рівня реального обсягу виробництва, пов'язані з розвитком продуктивних сил у довгостроковому інтервалі ...". Тобто, автор, характеризуючи "зростання" тими самими ознаками, що й "економічний розвиток", фактично ототожнює їх [17].

Досліджуючи категорію "економічного розвитку підприємства" варто зазначити, що підходи науковців загалом доцільно розділити на 2 групи: 1) ті, що більше враховують екстенсивні фактори розвитку (збільшення чисельності зайнятих; збільшення фізичного обсягу капіталу), та 2) ті, які суттєвішими вважають інтенсивні фактори (технологічний прогрес; рівень освіти та професійної підготовки кадрів; економія за рахунок зростання масштабу виробництва; покращення розподілу ресурсів; законодавчі, інституційні та інші фактори).

Нобелівські лауреати у галузі економіки Джордж Акерлоф, Майкл Спенс та Джозеф Стігліц [28], вперше критично розглянули основи неокласичної теорії економічного розвитку, запропонували нове, розширене коло базових факторів, що впливають на розвиток і концепцію "екологічної економіки". У своїй книзі професор Джозеф Стігліц [29], розглядає функціонування ринків та асиметрію інформації. В результаті робить висновки про те, що держава без зацікавленості організацій не в змозі вирішити соціальні проблеми, а саме: нерівність, безробіття, забруднення оточуючого середовища тощо. Таке бачення доводить, що необхідно розглядати також і соціальні аспекти розвитку підприємства.

Одним із важливих підходів до розвитку підприємства є соціальний розвиток. Дана категорія науковцями розглядається у трьох значеннях: філософському (загальнонауковому), соціологічному та управлінському.

Філософське або загальнонаукове тлумачення категорії будується як характеристика якісних змін об'єктів, поява нових форм буття, інновацій та нововведень у поєднанні з перетворенням їхніх внутрішніх і зовнішніх зв'язків [21].

Соціологічне значення терміну відкриває ті властивості і особливості суспільних відносин людей, які проявляються у різних формах суспільної діяльності, у їх взаємозв'язках між собою, по відношенню до становища у суспільстві, подій та процесів суспільного життя. Тобто мова йде про різні нематеріальні результати спільної діяльності, такі, як групова свідомість, групові норми, ролі, цінності, традиції, а також про різноманітні зв'язки між людьми, обумовлені їх соціальними властивостями і оцінками цих властивостей оточуючими [13].

Управлінське розуміння терміну пов'язане з практикою господарської діяльності [3]. Тобто з цільовим, в тому числі бюджетним, витрачанням грошових коштів та інших ресурсів. Тут термін "соціальне" визначає об'єкти, процеси, види діяльності, які забезпечують задоволення потреб людей – членів усього суспільства, жителів окремих регіонів, населених пунктів, співробітників тих чи інших організацій – харчуванням, освітою, медичним і побутовим обслуговуванням, місцем для проживання, що ефективно організовані та дозволяють відновлювати сили на дозвіллі.

Досліджував також соціальний аспект розвитку і відомий економіст В.Парето. Критерієм "оптимальності", за Парето, служить не сумарна максимізація, а максимум користі для кожної окремої людини згідно наявних ресурсів і економічних можливостей [7, с.145].

З філософської точки зору [11, с.162], соціальний розвиток – це процес життєдіяльності людства та його складових частин (рас, мегаетносів, етносів, субетносів) у навколишньому природному середовищі, який зумовлений як свободою людської волі, так і об'єктивними закономірностями. Людина як ланка соціально-історичного процесу сама підпорядкована об'єктивному закону, але завдяки своєму знанню природи вона може певною мірою підкорити собі її закономірність, створивши умови, при яких, відповідно до конкретного об'єктивного закону, відбувається і певна подія.

Якщо звернутись до словникових розумінь поняття "соціальний розвиток", то можна навести такі найбільш влучні:

- Це такий тип зміни в суспільстві, який визначає перехід всіх суспільних відносин до якісно нового стану; прогрес взаємодії великої суку-

пності соціальних процесів, основу яких складає цілеспрямована діяльність людей – суб'єктів цих процесів. [8]

- Процес, в ході якого відбуваються поступові зміни в соціальній сфері суспільного життя або окремих її компонентах – соціальних відносинах, соціальних інститутах, соціально-групових і соціально-організаційних структурах тощо. [15]

- Це розвиток соціальної сфери, або сфери соціальних відносин, за властивим їй законам [12].

Розглянувши економічні трактування категорії "соціальний розвиток" потрібно зазначити, що науковці доволі ґрунтовно аналізують дане поняття, проте із деталізацією на розвиток колективу.

Так О. Грішнова [4, с.303] під соціальним розвитком колективу розуміє процеси соціалізації кожного та всього колективу, які дають змогу регулювати та врівноважувати інтереси особистості, колективу та всього суспільства. У вузькому розумінні соціальний розвиток колективу містить в собі ту суму факторів, які утворюють показники соціальної сфери життєдіяльності трудового колективу та сприяють здійсненню функцій цього типу соціальних утворень.

Л. Балабанова та О. В. Сардак під соціальним розвитком колективу розгадують удосконалення форм, способів і умов життєдіяльності працівників на основі змін у їх розвитку, соціальній сфері, оплаті праці [2]. Дане визначення доволі коротко та не повно розкриває поняття, що аналізується.

Дж. Брайан [27, с.69] визначає "соціальний розвиток" наступним чином. У широкому розумінні соціальний розвиток трудових колективів – це помітні перетворення, які тягнуть за собою зміни у сферах їх життєдіяльності, сприяють утвердженню колективізму й індивідуального особистісного самовираження членів колективу, підвищенню соціального статусу колективу і його членів, удосконаленню соціальної та професійної структури, збагаченню інституційної і професійної мотивації, формуванню системи цінностей. У вузькому розумінні соціальний розвиток колективу містить в собі ту суму факторів, які утворюють показники соціальної сфери життєдіяльності трудового колективу та сприяють здійсненню функцій цього типу соціальних утворень. Потрібно відзначити, що воно є лише узагальненням наведених і досліджених раніше визначень.

Підсумовуючи дефініцію категорії "соціальний розвиток" необхідно зазначити, що це сукупність факторів, що визначають якість трудового

життя працівників; процеси взаємовідносин у колективі. До основних безпосередніх факторів соціального середовища організації відносяться: потенціал організації; її соціальна інфраструктура; умови та охорона праці; матеріальна винагорода трудового вкладу, а також сімейні бюджети; соціальний захист працівників; соціально-психологічний клімат колективу; позаробочий час і використання дозвілля.

Із еволюцією економіки, всезагальною глобалізацією усіх сфер людського існування, стає актуальною і важливою дефініція категорії "соціально-економічного розвитку підприємства". Про доцільність соціально-економічного підходу до розгляду підприємств говорять наразі чимало науковців та практиків, пов'язаних безпосередньо з управлінням підприємством. Вченими здійснюються зусилля теоретично обґрунтувати необхідність комплексного управління масштабним соціально-економічним розвитком систем – країн, міст, населених пунктів, районів.

Л. Браун, директор науково-дослідної мережі з соціальної економіки та сталого розвитку [24] розглядає соціально-економічний розвиток на рівні держави і зазначає що починається він саме з місцевих громад. Хоча підприємства і прагнуть максимізувати прибуток, сьогодні вони це роблять в контексті засобу задоволення соціальних цілей, а не як засіб для створення індивідуального багатства.

Дослідницька група американських вчених під час проведення дослідження рівня соціально-економічного розвитку регіонів наводить наступне розуміння категорії: "це концепція для подальшого руху організацій, що мають соціальні цілі, головним завданням яких залишаються економічні цілі або генерація деяких економічних наслідків через надання послуг" [31, с.17]. Такий підхід є спробою пояснити зміну у факторах виробництва та у важелях розвитку підприємства.

Дослідження науковцями людських ресурсів та рівня соціального розвитку Канади дали змогу у довідці про розвиток економіки за 2000–2012 роки зробити такий підсумок: "Соціальний підхід до розгляду розвитку організацій можливий на усіх видах та формах підприємницької діяльності. При цьому базується він на основі демократичних цінностей, які прагнуть покращити соціальні, економічні, екологічні умови громад, враховуючи при цьому їх найбільш неблагополучних членів".

На сьогодні науковці розглядають "соціально-економічний розвиток підприємства" аналогічно до макроекономічного рівня – роль соціальної складової підприємства повинна бути безпосередньо пов'язана із змі-

нами економічної складової. У табл.2. представлені найрозповсюдженіші визначення терміну "соціально-економічний розвиток".

Таблиця 2

Тлумачення "соціально-економічного розвитку"

Автор	Визначення	Дискусійні моменти
Долішній М.І. Злупко С.М.	Здатність робітників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі та часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ та послуг, єдність можливостей та процеси їх реалізації [5].	Підходить для тлумачення лише "економічного розвитку підприємства".
Качмарик Я.Д. Хуткий Р.І.	Цілісна сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих соціальних і економічних інститутів (суб'єктів) і відносин з приводу розподілу і споживання матеріальних і нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг [10].	Визначення соціально-економічної системи на державному рівні.
Макмілан Г.	Здатність системи підтримувати певні темпи руху та утримувати рівновагу при зовнішніх збуреннях [32, с.351].	Підходить лише до категорії "розвиток".
Фещур Р.В. Тимошук М.Р.	Здатність забезпечувати довгострокове функціонування та досягнення стратегічних цілей на основі використання системи наявних ресурсів [20, с.136].	Характеризує сутність розвитку.

Джерело: складено автором

За підсумками проведеного дослідження, вважаємо за доцільне запропонувати власне тлумачення соціально-економічного розвитку підприємства.

Соціально-економічний розвиток підприємства являє собою безперервний процес постійного удосконалення – позитивних якісних змін, нововведень у виробничому процесі, продукції, послугах, управлінні організацією при ефективному використанні наявних фінансових, трудових, матеріальних, природних ресурсів, направлений на зростання інтересів та задоволення потреб колективу та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому.

При цьому необхідно враховувати соціальні аспекти розвитку підприємства як визначальні фактори при формуванні цінностей організації, а економічні аспекти – як стрижневі фактори для удосконалення системи в цілому.

Висновки. Результати дослідження становлення категорії "соціально-економічний розвиток підприємства" підтверджують поступове її фо-

рмування із розвитком економіки. Поняття "розвиток" є головним в базовому словосполученні. Найточнішим його визначенням є філософське трактування. Аналіз категорії "економічний розвиток" показав, що підходи науковців розділяються в залежності від рівня розгляду поняття (на макрорівні чи мікрорівні) та факторів впливу (інтенсивні та екстенсивні). Соціальний розвиток підприємства сформувався в результаті змін у економічній системі в напрямку відповідального відношення до всіх заінтересованих сторін та врахування інтересів, проблем людини. На сьогодні розгляд його ведеться у системі соціально-економічних координат розвитку підприємства.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на аналіз соціально-економічного розвитку вітчизняних промислових підприємств із деталізацією соціальних та економічних факторів впливу.

Література:

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Акофф Р. – М.: Прогресс, 1985. – 328с.
2. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Б 2 0 Управління персоналом. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 468 с.
3. Большой экономический словарь/Под. ред. А.Н.Азрина. – М.:Институт новой экономики, 2004. – 881с.
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально трудові відносини: підручник / О.А. Грішнова. – 5-те видю, оновлене. – К.: Знання, 2011. – 390с.
5. Долішній М.І., Злупко С.М., Злупко Т.С., Токарський Т.Б. Труд, потенціал, зайнятість і ринок праці. – Львів, 1997. – 189 с.
6. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3/ Редкол.: С.В. Мочерний (від. ред.) та ін. – К.: Вид. центр "Академія", 2002. – 952с.
7. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719с.
8. Экология человека. Понятийно-терминологический словарь// Б.Б. Прохоров. – Ростов-на-Дону. – 2005. – Режим доступа: http://human_ecology.academic.ru
9. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): Наукова монографія. – К.: Видавництво "Світ знань", 2002. – 528с.
10. Качмарик Я.Д., Хуткий Р.І. Ефективність формування фінансових ресурсів підприємства. // Фінанси України. К.: Фінанси – 1999, №10 – с.139–144.
11. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти: монографія / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.О. Шпак, В.А. Новицький. – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2006. – 148 с.

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

12. Краткая философская энциклопедия. – М., Издательская группа "Прогресс" – "Энциклопедия", 1994. – 576 с.

13. Краткий словарь по социологии / Сост. Э. М. Коржева, Н. Ф. Наумова; Под общ. ред. Д. М. Гвишиани, Н. И. Лапина. – М., 1989. – 479 с.

14. Новий тлумачний словник української мови в 4-х томах/ укладачі В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: "Аконіт", 2001. – Т.4., 911с.

15. Российская социологическая энциклопедия. /Под общ.ред. Г.В.Осипова. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 672с.

16. Савіна Г.Г. Методологія та практика удосконалення управління соціально-економічним розвитком підприємств легкої промисловості дис... д-ра екон. наук 08.06.01 НАН України; Інститут економіки промисловості. – Херсон, 2004. – 413с.

17. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, члю-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 539с.

18. Управління соціально-економічним розвитком: держава, регіон, підприємство [Текст] : монографія / [Л. І. Антошкіна, і. К. Бондар, Д. М. Стеченко, И. В. Ушенко та ін.; наук. ред. Н. В. Ушенко] ; Бердян. ун-т менедж. і бізнесу. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 292 с.

19. Фатхутдинов Р.А. Система менеджмента / Фатхутдинов Р.А. – М.: Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. – 352с.

20. Фещур Р.В., Тимошук М.Р. Управління соціально-економічним розвитком машинобудівних підприємств// Нац. Ун-т "Львівська політехніка", Ун-т банківської справи НБУ. № 657 (2010). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/687/1/20.pdf>

21. Философский энциклопедический словарь. – М. : Изд-во ИНФРА-М, 1999. – 576 с.

22. Чупир О.М. Економічні аспекти управління соціальним розвитком колективу підприємства [Текст]: монографія / О. М. Чупир. – Х. : Тимченко А. М., 2010. – 201 с.

23. Шніцер М. Порівняння економічних систем / Пер.з англ. – К.: Основи, 1997. – 519с.

24. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития // Прогресс, 1982 г. – 401 с.

25. Ben Baruh Seligman. Main Currents of Modern Economics: Economic Thought Since 1870, 1962p.

26. Brown L. (Director, Social Economy and Sustainability Research Network), 2008 <http://www.msvu.ca/socialconomyatlantic/english/whatsE.aspNetop>

27. Coleman J. Social Capital: A Multifaceted Perspective. Partha Dasgupta, Ismail Serageldin. The World Bank. Washington, 2000. – 18p.

28. George A. Akerlof, A. Michael Spence, Joseph E. Stiglitz Information and the Change in the Paradigm in Economics// The Sveriges Riksbank Prize in

Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2001. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2001/stiglitz-lecture.html

29. Joseph E. Stiglitz, *Globalization and its Discontents*, 2002

30. Jerry D. Bryan *Team development social networking and its impact on the encouragement of spiritual leadership// A Fissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Management in Organizational Leadership. – University of Phoenix. 2008. – 191 p.*

31. Laurie Mook, Jack Quarter, Betty Jane Richmond, *What Counts: Social Accounting for Nonprofits and Cooperatives* 2nd edition (Sigel Press, London, 2007), p.17. <http://www.msvu.ca/socialeconomyatlantic/english/whatisE.aspNetop>

32. Lawrence G. McMillan. *McMillan on Options* // John Wiley & Sons, 2011 – 672 p.

33. Ricardo. *The Principles of Political Economy and Taxation*, 1817

References:

1. Akoff R. (1985) *Planirovanie buduschego korporacii*. M.: Progress., 328 p.

2. Balabanova L.V., Sardak O.V. (2011) *Upravlinnija personalom*. Pidruchnuk. K.: Tsentr uchbovoi literaturu, 468 p.

3. *Bolschoy ekonomicheskij slovar* (2004). Pod. red. A.N.Azrina. M.: Institut novoy ekonomiki, 881p.

4. Grishnova O.A. (2011) *Ekonomika prazi ta socialno trudovi vidnosunu: pidruchnuk*. 5-te vud, onovlene. K.: Znannija, 390p.

5. Dolishnij M.I., Zlupko C.M., Zlupko T.C., Tokarskiy T.B. (1997) *Trud, potentsial, zaynjatist i runok prazi*. Lviv. 189 p.

6. *Economichna ensiklopedija* (2002): u 3 tomax. T.3/ Redkol.: C.V. Mocherniy (vid. red.) ta in. K.: Vud. zentr "Academija". 952p.

7. *Ekonomichna teorija* (2007): *Politekonomija: Pidruchnuk*. Za red. V.D. Bazulevicha. 6-te vud., pererob. i dop. K.: Znannija-Press. 719p.

8. B.B. Proxorov. (2005) *Ekologija cheloveka. Ponijatiyno-terminologicheskij slovar*. Rostov-na-Donu.: http://human_ecology.academic.ru

9. Eroxin S.A. (2002) *Strukturna transformacija nacionalnoy ekonomiku (tepretuko-metodologichnij aspect): Naukova monografija*. K.: Vudavniztvo "Svit znan". 528p.

10. Kachmarik J.D., Xutkiy R.I. (1999) *Efektivnist formuvannija finansovux resursiv pidpruemstva*. Finansi Ukrainu. K.: Finansi. №10. pp.139–144.

11. O.E. Kuzmin, C.V. Knjaz, N.O. Shpak, V.A. Novitskiy (2006) *Kontroluvannja ta reguluvannja ekonomichnogo rozvitku pidpruemstva: problemu, metodologichni ta prukladni aspectu: monografija*. Lviv: Vud-vo Nats. Univ. "Lvivska politexnika". 148 p.

12. *Kratkaja filosofskaja ensiklopedija* (1994.) M.Izdatelskaja gruppa Progress. "Ensiklopedija". 576 p.

Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2014. – №1 (28)

13. Korgeva E.M., Naumova H.F. (1989) *Kratkiy slovar po soziologii*. Pod. obsch. red. D.M. Gvischiani, N.I. Lapina. M. 479 p.

14. Noviy tlumachniy slovnuk ukrajinskoj movu v 4-x tomah (2001). ukladachi V.V. Jaremenko, O.M. Slipuscko. K.: "Akoni". T4., 911 p.

15. Rosiyskaja sociologichnaja ensiklopedija (1999). Pod obsc. red. G.B. Osipova. M.: Izdatelskaja gruppa: NORMA-INFRA. M. 672 p.

16. Savina G.G. (2004) *Metodologija ta praktuka udoskonalennija upravlinnja cosialno-ekonomichnim rozvitkom pidpriemstv legkoi promuslovosti*. dus. d-ra ekon. nauk 08.06.01 NAN Ukrainu; Institut ekonomiku promuslovosti. Xerson. 413 p.

17. Strategichni vukluku XXI stolottija suspilstvu ta economitsi Ukrainu: V 3 t. (2007) Za red. akad. NAN Ukrainu V.M. Geytsia, akad. NAN Ukrainu V.P. Semunogjenka, chl-kor. NAN Ukrainu B.E. Kvasnuka. K.: Feniks. 539 p.

18. L. I. Antoshkina, I. K. Bondar, D. M. Stechenko, I. V. Uschenko (2010) *Upravlinnja cosialno-ekonomichnim rozvitkom: derjava, region, pidpruemstvo: monografija*. nauk. red. N.V. Ushenko; Berdjansk. un-t menedgm. i biznesu. Donetsk : Ugo-Vostok. 292 p.

19. Fatfutdiniv R.A. (1997) *Sistema menedgmenta*. M.:Business-schkola "Intel-Sintez". 352p.

20. Feschur R.V., Tumocshuk M.R. (2010) *Upravlinnja cosialno-ekonomichnim rozvitkom maschinibudivnix pidpriemstv*. Nats. Un-t. "Lvivska politexnika", Un-t. bankivskoj spravu NBU. № 657: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/687/1/20.pdf>

21. *Filosofskiy ensiklopedicheskij slovar* (1999). M. : Izd-vo INFRA-M. 576 p.

22. Chupur O.M. (2010) *Economiczni aspectu upravlinnja cosialnim rozvitkom kolektivu pidpruemstva: monografija*. X. : Timchenko A. M. 201 p.

23. Schnizer M. (1997) *Porivnjannia ekonomichnix sistem*. Per. z angl. K.: Osnovi,. – 519p.

24. Schumpeter J.A. (1982) *Teorija economiceskogo razvitija*. Progress. 401 p.

25. Ben Baruh Seligman. (1962) *Main Currents of Modern Economics: Economic Thought Since 1870*

26. Brown L. (Director, Social Economy and Sustainability Research Network), (2008) <http://www.msvu.ca/socialconomyatlantic/english/whatisE.aspNetop>

27. Coleman J. (2000) *Social Capital: A Multifaceted Perspective*. Partha Dasgupta, Ismail Serageldin. The World Bank. Washington. 18p.

28. George A. Akerlof, A. Michael Spence, Joseph E. Stiglitz (2001) *Information and the Change in the Paradigm in Economics*. The Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2001/stiglitz-lecture.html

29. Joseph E. Stiglitz (2002) *Globalization and its Discontents*,

30. Jerry D. Bryan (2008) *Team development social networking and its impact on the encouragement of spiritual leadership// A Fissertation Presented in Partial*

Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Management in Organizational Leadership. University of Phoenix. 191 p.

31. Laurie Mook, Jack Quarter, Betty Jane Richmond, (2007) What Counts: Social Accounting for Nonprofits and Cooperatives 2nd ed. Sigel Press, London. p.17. <http://www.msvu.ca/socialconomyatlantic/english/whatisE.asp#top>

32. Lawrence G. McMillan. (2011) McMillan on Options. John Wiley & Sons. 672 p.

33. Ricardo (1817) The Principles of Political Economy and Taxation

Надійшла до редколегії 27.02.14

**Римкина М.С., асп.
КНУ имени Тараса Шевченка**

ДЕФИНИЦИЯ КАТЕГОРИИ "СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЯ"

В статье сделан обзор и анализ научной литературы по вопросам развития предприятия. Проанализировано понятие "развития", "экономического развития", "социального развития" и "социально-экономического развития". Сформулировано определение термина "социально-экономическое развитие предприятия".

Ключевые слова: развитие, экономическое развитие, социальное развитие, социально-экономическое развитие предприятия.

**Maryna Rymkina, PhD student
Taras Shevchenko Kyiv National University**

DEFINITIONS OF CATEGORY "SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COMPANY"

Modern economic development has a number of characteristics that contribute to change in conditions of functioning of enterprises. Changing main factors of production advocates an important component of the enterprises management and needs to be further profound research at current conditions. Increasingly the successful of doing business depends on intellectual opportunities that implemented in the production process. Thus, intellectual, human and social capitals become in the foreground. For today, exactly these levers form the dependable development long-term and competitiveness of enterprises globally and in Ukraine in particular.

The paper highlights literature on subject of enterprise development. The main idea of the study are focus on meanings of "development", "economic development", "social development" and "social and economic development". The study consists definition of the term "social and economic enterprise development".

Keywords: development, economic development, social development, social and economic enterprise development.